

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 51 (1514) 23 СНЕЖНЯ 2020 г.

З Божым Нараджэннем! З Калядамі!

Свято Божага Нараджэння набліжаецца

Ксёндз Уладзіслаў Завальнюк ухваліў учынак беларускіх скаўтаў, якія зноў даставілі Бэтлеемскі агонь у Менск і іншыя гарады Беларусі. Нягледзячы на эпідэмію і закрытыя межы, скаўты не апусцілі руکі. Дапамаглі ім супрацоўнікі Гарадзенскага Польскага Кансулютата і даставілі агонь праз мяжу дыпламатычным транспартам.

Вернікі панеслі агенчыку свае дамы, каб падзяліцца святым і сагрэць родных і сябров!

Тры дні на перадсвяточных рэкалекцыях ў менскім Чырвоным касцёле прамаўляў ксёндз Петр Антоні Бялевіч, каб падзяліцца верай і надзеяй. "Не бойся, Захарыя! Не бойся, Юзаф! Не бойся, Марыя", - цытаваў святар слова з Новага Запавету. "Не бойцеся і вы, дарагі людзі!"

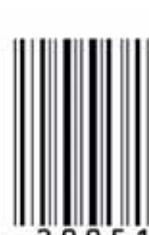
Год таму ў такі ж перыяд ён збіраў ахвяраванні на пабудову касцёла ў Менску на вул. Нікрасава. У той час быў толькі выкапаны катлаван, а зараз ужо новы касцёл быў накрыты дахам. Многія райлі святару ў цяжкі год спыніць будоўлю, але ён не спыніў, і працягвае ставіць святыню.

Акрамя будаўніцтва храма, кс. Пётр Антоні Бялевіч вырашыў выдаць штодзённік на беларускай мове, прысвечаны св. Юзафу, апякуну сям'і. Добра ілюстраваны штодзённік з урыўкамі з Евангелля на кожны дзень і літаніяй св. Юзафу выйшаў з друкарні і зараз прарапануецца ў якасці калянднага падарунка. 7 снежня аказалася, што Папа Францішак, каб натхніць вернікаў і змягчыць іхнія перажыванні, вырашыў абвясціць наступны год Годам Св. Юзафа.

"Уваісці ў новы год мы прарапануем разам з развалінамі св. Айца Францішка, перакананага, што "слова збаўлення не шукае ахоўных, стэрильных, бяспечных месцаў" - яно "уваходзіць у нашы складанасці, у нашу цемру", што Слова Божае суцяшае, заахвочвае, "правакуе" навяртанне, мабілізуе, вызывае ад паралічу эгаізму, змяняе жыццё і прымушае пераходзіць з цемры да святыя", - напісаў у прадмове да штодзённіка айцец Пётр Антоні Бялевіч ОМІ.

Э. Дзвінская.

Пад Каляды - у Дэндра-парк

Лідскі край багаты на прыгожыя мясціны. Прывідна вабіць вока і дарослых, і дзяцей. Лісы і палі, рэкі і азёры, векавыя дрэвы і камяні-следавікі... Убачыўши іх аднайчы, ніколі не забудзеш.

Вучні 7-8 класаў сярэдняй школы № 11 г. Ліды гэтай восенню пазнаміліся яшчэ з адным аб'ектам прыроды, які да гэтага часу не пакідаў іх думкі. Гэтае незвычайнэ месца - дэндра-парк "Гарні". Асабліва прывабны ён восенню. Гэта тая пара, калі прырода выглядае найлепш у залатым убраниі.

Чым так здзівіў дзяцей парк прыроды "Гарні"?

Па-першае, тут распрацаваны экалагічны маршрут, па якім вучні вандравалі сярод векавых дрэў розных парод. Апроч спрадвечнай прыроднай прыгажосці, падчас віндроўкі мы сустрэлі шмат здзіўляючага і пазнавальнага. Самае вялікае і старажытнае дрэва парку - цукровы клён, яму 139 га-доў, дыяметр ствала - 180 сантиметраў! Захаваліся алеі, пракладзеныя больш за 130 гадоў таму. Ёсць насаджэнні лістоўніцы сібірской, хвоі веймутавай і звычайнай, белай акацыі, ліпі, дуб чарапчаты, ясень звычайны, рабіна, елка калючая.

Па-другое, мы даведаліся, што батанічны помнік прыроды мясцовага значэння "Гарні" мае сваю гісторыю: парк быў закладзены па ініцыятыве царскай дзяржавай лясной аховы на пайднёвай ускраіне Ліды ў далёкім 1881 годзе. У снежні 1964 года рашэннем Лідскага райвыканкама парк абве-

шчаны батанічным помнікам прыроды мясцовага значэння. Плошча парку - 6,7 гектара. Тут расце калі двух тысяч дрэў і кустоў. Больш за пайтары тысячи дрэў, уключаючы рэдкія віды, перасягнулі векавую мяжу.

Па-трэцяе, паміж магутнымі волатамі размісцілася алея казак, на якой вучні сустрэліся з казачнымі персанажамі: Бабай-Яго, русалкай, лесуном, каля векавога дуба гуляе "кот-вучоны". А на адным з дрэў ёсць "вуха жаданняў"! Кожны можа прашашыць туды сваё саме патаемнае жаданне, і яно абавязкова збудзеца. Падчас віндроўкі мы сустрэлі сапраўдны лабіринт, які высажаны з туй. На адной з

самых велічных алей парку - ліпавай - ёсць ліпа і дуб, якія растуць практычна з аднаго кораня. Гэта ўнікальнае месца для фотасесій. На велізарнай паляне ўзышаецца стыльная вясімікунтная вясельная альтанка. Як мы даведаліся, менавіта тут апошнім часам маладыя людзі ўступаюць у шлюб.

А яшчэ, тут дзейнічае сапраўдны Музей гісторыі лясной гаспадаркі. Экспанаты ў музеі незвычайныя: шышкасушылка, пасенак чпол і інш.

Усё гэта: дрэвы, казачныя героі, музей гісторыі лясной гаспадаркі - можна ўбачыць у батанічным помніку прыроды мясцовага значэння. Дэндра-парк "Гарні" запрашае ў госці ўсіх! Мы ўпэўнены, калі вы аднайчы заглянече сюды, то ён назаўжды застанецца ў ваших ўспамінах!

А два гады назад сюды пачаў збірацца Зюзя Панямонскі, каб зрабіць тут сваю сядзібу, ды з-за надта цеплых зімаў пакуль не адваржаеца, мабыць, растваць байцца.

Наталля Анашкевіч,
класны кіраунік
8 Б класа.

Ці патрэбны мове статус дзяржаўнай?

Левы ўрад Іспаніі прапануе пазбавіць іспанскую мову статусу афіцыйнай і ўвогуле аддаць моўнае пытанне на разгляд рэгіёнаў. Апазыцыя лічыць, што такі сценар фатальны для іспанскай нацыі.

Год таму іспанская нацыяналісты былі ў эйфары. У свежым штогодніку, выданым Інстытутам Сервантэса, сцвярджалася, што колькасць чалавек, якія размаўляюць па-іспанску, у свеце вырасла да 577 мільёнаў. Такім чынам, іспанская мова стала чацвёртай па распаўсюджанасці мовай на планете. А ў ракурсе дынамічнага росту іспанамоўнай дыяспары ў ЗША яна нават атрымала шанцы паясніць на глабальнym узроўні англійскую.

Прайшоў год, і настроі ў гэтym асяродку - зусім іншыя. Іспанафілы б'юць у званы, сцвярджаючы, што мове Лоркі і Сервантэса пагражае хуткае выміранне. Усё з-за прынятага 20 лістапада ў парламенце пакета паправак да закона пра адукцыю. Згодна з яго новай рэдакцыяй, з адукацийнага заканадаўства будзе прыбрана фраза пра тое, што іспанская мова з'яўляецца афіцыйнай дзяржаўнай. Яна ж таксама пазбаўляеца статусу мовы міжнацыянальных зносін. У перспектыве не цэнтральны ўрад, а адміністрацыі іспанскіх рэгіёнаў павінны забяспечыць права вучняў атрымліваць адукацию на іспанской мове і мовах аўтаноміі у адпаведнасці з Канстытуцыяй, статутамі рэгіёнаў і дзейным заканадаўствам. Пры гэтым аўтаномныя рэгіёны абавязаны забяспечыць адукацию школьнікам таксама на іспанской.

Папраўкі былі прынятыя пры 177 галасах "за", 148 "супраць", 17 устрымаліся. Галоўным чынам галасы за новыя правілы аддалі дэпутаты ад партый левай кааліцыі - Іспанскай сацыялістычнай рабочай партыі (PSOE) і левай кааліцыі Unidas Podemos. Паколькі гаворка ідзе пра канстытуцыйны закон, для зацвярдэння паправак неабходна было атрымаць абсалютную большасць (176 з 350) дэпутатаў. Сабраць патрэбны гербарый мандатаў удалося за кошт дэпутатаў ад рэгіональных нацыяналістычных партый Галісіі, Краіны Баскаў і Каталоніі.

Як і трэба было чакаць, правая апазіцыя адразу ўзняла неверагодны лямант. Правыя кажуць: запускаецца працэс выцяснення іспанской мовы з усіх сектараў грамадскага жыцця. У перспектыве гэта прывядзе да таго, што жыхары Іспаніі будуть вучыцца па розных школьніх праграмах. Гэта паглыбіць ізоляцыю рэгіёнаў і замарудзіць мабільнасць насельніцтва, прывядзе да стварэння передумоў фрагментациі дзяржавы і нават да яе распаду. Дарэчы, пакуль такія прогнозы падаюцца перарабошанымі. На сёння 90 % грамадзян Іспаніі

ў побыце гавораць на іспанскай.

Крытыкі новага закона актыўна спасылаюцца на досвед Каталоніі, дзе каталонская мова паступова выцясняе іспанскую са школьнай аўдыторыі. У акругах, дзе пры ўладзе знаходзяцца нацыяналісты,

на іспанской выкладаюцца толькі 25 % вучэбнага матэрыялу. Іх апаненты ў сваю чаргу сцвярджаюць, што статыстыка не адлюстроўвае сумнай рэальнасці. З-за засілля іспанамоўнай культурнай прадукцыі па-за школьнімі класамі моладзь усё роўна выкарыстоўвае іспанскую. Ускосна, як піша Financial Times, пра гэта сведчыць і вынікі нацыянальных школьніх конкурсаў па веданні іспанской мовы і літаратуры. Прыватныя месцы там традыцыйна атрымліваюць каталонская школьнікі.

Так цi інакш, шмат хто сапраўды лічыць, што іспанскай мове нешта пагражае. Інакш на мінулым тыдні ў 12 гарадах краіны не прайшлі бы маніфестацыі за захаванне для іспанской мовы статусу дзяржаўнай. Многія культурныя арганізацыі, уключаяючы Карапеўскую іспанскую акадэмію, выказалі заклапочанасць рэформай, заклікаўшы прыняць закон, які не "ставіць пад сумнёў выкарыстанне іспанской мовы на тэрыторыі любога рэгіёна і забаране ствараць перашкоды для навучання на ёй".

Цяпер аматары іспанской спадзяюцца, што законапраект уда囊а заблакаваць у нетрах Сената, які павінен накласці на яго сваю рэзолюцыю. Зрэшты, старшыня кансерватыўнай Народнай партыі Пабла Касада загадзя заяўвў, што ў іншым выпадку пададзець у Канстытуцыйны Суд, паколькі падраўкі супяречаць Канстытуцыі.

Спрочкі вакол мовы адсунулі на задні план іншыя, не менш цікавыя аспекты рэформы. Са старой версіі закона прыбраныя слова пра тое, што дзяржава "абавязана падтрымліваць прыватныя школы". Гэта сапраўдная міна пад недзяржаўнай школьнай установы. Напрыклад, як піша выданне Voz de Almeria, новыя правілы прымусіць зачыніць 80 % каталіцкіх школ. Акрамя таго, усім школам як прыватным, так і дзяржаўным, забаронена паасобнае навучанне хлопчыкам і дзяўчынкам. Адукцыя павінна быць сфокусаваная на праблемах дэмакратыі, экалогіі і фемінізму. Вучні павінны будуць глыбока вывучаць гісторыю дэмакратыі ў Іспаніі з улікам гендарнай праблематыкі.

Фактычна, левыя намагаюцца трансфармаваць навучальныя установы ў інкubаторы для гадавання сваіх выбаршчыкаў. Зрэшты, Іспаніі характэрная дастаткова частая ракірука правых і левых кабінетаў. Няма сумнёву, што як толькі ўлада зменіцца, правыя паспрабуюць узяць рэванс.

Алег Новікаў

Пакліканне - несці духоўнае свято

У стаўцы вернікі розных канфесій пазнаёмліся з вынікамі міжканфесійнага культурнага праекта "Лініі свята" - аднаіменным зборнікам інтэрв'ю з дзеячамі культуры і прадстаўнікамі грамадскіх арганізацый, якія развіваюць хрысціянскія традыцыі ў даследваннях кніжнай культуры, у літаратуре, музыцы, тэатральным мастацтве, жывапісе і іншых галінах дзеяйніці.

Героямі інтэрв'ю, запісаных Элай Дзвінскай, сталі даследчык Слуцкага, Палацкага і Тураўскага Евангелляў, Берасцейскай Бібліі Алеся Суша, дырыжор і фагатыст Аляксей Фралоў, оперны спявак Ілля Сільчукой, кіраўнік гospел-хораў, член Саюза кампазітараў Беларусі Павел Шведаў, рэжысёр і актор тэатра і кіно Павел Харланчук і яго жонка Ганна, арганізатар фестывалю хрысціянскай культуры ксéндз-канонік Сяргей Бараёнёу, мастачка Ядвіга Сянко і іншыя асобы.

У раздзеле "З родным словам і песняй - да святыняў" у кнізе прадстаўлена дзейнасць арганізатора спеўшых сходаў Сяржку Даўгушава і асветніцкай, экспкурсійнай і папулярызатарскай руплівасць старшыні Маріліўскага ТБМ Алега Дзячковіча.

Героі кнігі распавялі аўтары не толькі пра свае поспехі і дасягненні, але і пра традыцыі веры ў іх сем'ях, закладзеныя з дзяцінства, якія стваралі маральны грунт для іх развіція як асобы. Так, чытачы змогуць даведацца пра стойкіхарактар дзеда Іллі Сільчукова - Яўгенія Іванавіча, які быў пастарам евангельскай царквы ў Слуцку ў 60-я гады, і пра бабулю Алеся Сушы Валянціну Карлаўну, якая співала ў хоры Любаницкай царквы ў Карэліцкім раёне, і пра шляхетных продкаў з каталіцкага шляхецкага роду Савіцкіх і праваслаўнага роду Хлусовічаў Алега Дзячковіча.

27 лістапада прэзентацыя зборніка "Лініі свята" адбылася ў менскай евангельскай царкве "Святло Ісціны". На сустэчы выступілі героі кнігі - кандыдат культуралогіі Алеся Суша, гospел-хор "Імправізаты" на чале з Паўлам Шведавым, Павел Сурагін і квартэт яго выхаванцаў "Brevis".

13 снежня ксéндз-пробашч Уладзіслаў Завальнюк дабраславіў адкрыцце выставы аброзоў пані Ядвігі Сянко ў Чырвонім касцёле. Госці імпрэзы цяпер больш даведаюцца пра яе творчасць з кнігі "ЛІНІІ СВЯТЛА". Прыемна было бачыць сярод гасцей паэтку і мастачку Святлану Раманаву, журналістку Вікторму Чаплеву і яе мужа, кандыдата гістарычных навук Паўла Булагага. Творчасць пані Ядвігі насяе сапраўдную радасць, вышэйшую прыгажосць, Ласку Божую, прасвяtleje і зала-годжвае душы! Прысутныя падзякавалі пані Ядвізе за яе вялікую дзейнасць па ўпрыгожанні святынь Беларусі. Яе пэндзлю належала больш за 2000 аброзоў і карцін з біблейскімі сюжэтамі.

Аброзы пані Ядвігі знаходзяцца ў менскім касцёле св. Сымона і Алены, у Нацыянальнім санктуарыі Маці Божай ў Будславе, у касцёлах Браслава, Міхалішак, ў праваслаўных храмах Маладэчна, у цэрквях Клецкага, Вілейскага, Стайпецкага і Баранавіцкага раёнаў, у пас. Мір, у царкве Уваскрасення Хрыстова ў Ашмянах, у г. Валожыні і іншых гарадах.

Праца над праектам "Лініі свята" дапамагла яго ўдзельнікам пераадольваць самазамкнёнасць, трывогу і разгубленасць падчас вясновай і зімовай хвалі каранавірусу, аб'яднóвацца ў супольнай творчай дзейнасці, узаемным творчым абліненем.

Зборнік "Лініі свята" выйшаў сёлета ў выдавецтве "Кнігазбор", кнігу можна набыць у сталічнай "Акадэмкнізе".

Наши кар,
фота аўтара.

Літаратурна-музычныя зазімкі "Літаратурнае сузор'е Лідчыны"

17 снежня ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы адбыліся літаратурна-музычныя зазімкі "Літаратурнае сузор'е Лідчыны". Галоўнай мэтай гэтага мерапрыемства стала фарміраванне цікаласці да чытання твораў пісьменнікаў і паэтаў Лідскага краю праз папулярызацыю іх творчасці.

Кнігі пісьменнікаў-землякоў вельмі запатрабаваныя сярод чытачоў бібліятэкі і заўсёды знаходзяць жывы водгук у іх сэрцах. Яны прывіваюць любоў і павагу да гісторыі і культуры роднага краю, дапамагаюць паўнай адуццю і ўсвядоміць сувязь літаратуры з жыццём, пашыраюць і ўзбагачаюць веды аб родных мясцінах.

У гэтым годзе мерапрыемства прашло ў незвычайнім фармаце, на ім, на жаль, не прысутнічалі галоўныя ўдзельнікі літаратурных зазімак - пісьменнікі. Уздел у мерапрыемстве прынялі супрацоўнікі філіялаў ДУК "Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы". Галоўны бібліограф аддзела абслугоўвання і інфармацыі Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы Галіна Курбыка распавяла прысутным пра дзейнасць членаў Саюза пісьменнікаў, больш падрабязна спыніўшыся на творчасці Віктара Бачарова, Ірыны Бараздзіной, Аллы

Юшко, Святланы Тамашэвіч, Станіслава Судніка. Знаёмства з іх жыццём і творчасцю дапамагло лепш зразумець мастацкую прафесію твораў, прыгажосць нацыянальнай мовы, глыбіню думак і пачуццяў.

Да ўвагі прысутных супрацоўнікі бібліятэкі прадставілі буктрэйлеры на выданні паэтаў і пісьменнікаў Лідчыны: зборнік "Гутарка" Віктара Бачарова, зборнік вершаў "Пялесткі лёсу" Алы Юшко, зборнік вершаў і апавяданняў "Няхай будзе..." Ірыны Бараздзіной, паэтычны зборнік "Любіце жыццё" Святланы Тамашэвіч і іншыя.

Падводзячы вынікі мерапрыемства, можна зрабіць высьнову, што літаратурныя творы лідскіх аўтараў занялі сваё належнае месца ў культуры горада Ліды. Знаёмства з імі прылучае да маральнага і эстэтычнага багацця беларускай літаратуры, знаёміць з гісторыяй, культурай, з асаблівасцямі нацыянальнага харектару беларускага народа, выхоўвае павагу да іх, дапамагае фарміраванню пачуцця патрыятызму.

Кацярына Сандакова,
бібліятэкіар аддзела
бібліятэчнага маркетынгу

Завіталі ў госьці да Валянціна Таўляя пад Новы год!

Сапраўдным падарожкам у часе стала для вучняў 8 класа адзінаццатай школы горада Ліды наведванне мемарыяльнага пакоя літаратурнага аддзела Лідскага гістарычна-мастацкага музея. На першы погляд, нічым знешне не прыкметны домік, дзе жыў напярэдадні вайны беларускі пісьменнік Валянцін Таўляй, унутры з'явіўся "машынай часу". Не паспелі юныя госьці ўвайсці і разгледзеца, як адразу іх сардэчна прывітала ахмістрыня і запрасіла прысяці ў пакой, стылізаваны пад даваенны перыяд. Але не толькі сам інтэр'ер пакоя стварыў у дзяцей уяўленне мінулага часу, а больш тэатралізаванае дзеянне герояў з мінулага дапамагло наогул заглыбіцца ў эпоху, калі жыў пісьменнік.

У горадзе Лідзе ўсім добра вядомы домік Таўляя, і вучні адзінаццатай школы сюды завітвалі не раз: выставы, сустэрэны з цікаўмі людзьмі, презентацыі кніг, музычныя заняткі... А вось на гэты раз іх чакала сустэреч з сапраўдным вобразам беларускага пісьменніка. У вобразе Валянціна Паўлавіча Таўляя і яго жонкі Кіры дзяцей сустэрлі Алеся Хітрун і Надзея Хартановіч, навуковыя супрацоўнікі Лідскага гістарычна-мастацкага музея.

Усё было насталькі набліжана да жыцця, што здавалася, быццам сам Валянцін Паўлавіч распавядае пра сябе, пра сваіх родных, пра свае мары выдаць зборнік твораў, пра тагачаснае жыццё ў перадваенны Лідзе. Пачулі вучні і вершы падбеларускі і па-польску, бо менавіта на гэтых мовах пачынаў пісаць творы малады паэт. Акрамя таго, думкі Таўляя былі заняты выданнем чарговага нумара раённай газеты "Уперад", дзе ён працаваў да вайны. На дапамогу Валянціну Таўляю, па запрашенні ахмістрыні, у вобразе якой выступіла Наталля Валынец, старэйшы навуковы супрацоўнік музея, прышлі госьці. Вучні 8 класа атрымалі першое заданне: дапамагчы падрыхтаваць чарговы нумар газеты "Уперад". З гэтым заданнем дзеці справіліся хутка, і гэтым самым дапамаглі наблізіць час наступлення Новага году.

А каб дапамагчы паэту ажыццяўіць мару выдаць зборнік твораў, вучніям прапанавалі намаляваць малюнкі на тэмы пачутых падчас сустэрэчы вершаў. Гэтае заданне вучні выконвалі з асаблівым задавальненнем. А калі Валянцін Паўлавіч папрасіў размеркаваць дзіцячыя фотаздымкі вядомых рускіх і беларускіх пісьменнікаў і абавязковая знайсці яго фотакартку, то метадам выключэння, заданне было выканана, што прыйшлося даспадобы паэту.

У інтэрактыўнай форме прашло аблеркаванне з вучнямі таго, як святкавалі

навагоднія свята ў 1940 годзе і святкуюць цяпер, у 2020-м, як выглядала навагодняя ёлка, чым яе ўпрыгожвалі, якія дарылі падарункі родным і сябрам. Паспрабавалі пароўнаць асаблівасці жыцця і побыту людзей той эпохі і сучаснай. Як аказалася, на здзіўленне дзяцей, 80 гадоў таму яшчэ не было шарыковых ручак, у кожным доме не было тэлефона, пра інтэрнэт ніхто не чуў.

І калі Валянцін Паўлавіч быў задаволены сваім часам, то пачуўшы, як жывуць людзі ў наш час, пераканаўся, што мы жывём значна лепш.

У пераднавагоднія свята госьці паэта не засталіся без падарункаў, кожны атрымаў салодкі пачастунак і дыплом за актыўны ўдзел у мерапрыемстве. Вучні, у сваю чаргу, напісалі паэту свае пажаданні і склалі іх у маленкі навагодні куфэран пад елку.

Вось такое неверагоднае перамяшчэнне ў часе здзейснілі вучні 8 класа адзінаццатай школы горада Ліды падчас наведвання доміка Таўляя. Валянцін Паўлавіч чакае ў госьці да сябе ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй мінулага часу. Завітайце, не пашкадуце!

Наталля Анашкевіч,
класны кіраўнік 8 Б класа СШ № 11.

Таварыства нямецкай мовы - Gesellschaft fur deutsche Sprache (GfdS)

Таварыства нямецкай мовы (ням. *Gesellschaft fur deutsche Sprache*, GfdS) са штаб-кватэрой у Вісбадэнце - адно з найболей важных германскіх, фундаваных урадам, моўных таварыстваў. Паўторна заснаванае неўзабаве пасля Другой сусветной вайны ў 1947

годзе, GfdS з'яўляеца палітычна незалежным і называе сябе пераемнікам таварыства Allgemeiner Deutscher Sprachverein (ADSV), заснаванага ў 1885 г.

Мэтай таварыства з'яўляеца даследаванне і падтрымка нямецкай мовы; крытычная ацэнка бягучых змен нямецкай мовы і рэкамендацыі адносна яе выкарыстання.

Гісторыя Таварыства нямецкай мовы

1947 г. У Люнебургу заснавана Таварыства нямецкай мовы (GfdS). Ірыст Макс Вахлер абіраеца першым старшынём. GfdS атрымлівае абышырную бібліятэку ад Асацыяцыі нямецкай мовы (DSV), былой Агульной нямецкай моўнай асацыяцыі (ADSV).

1948 г. У чэрвені праходзіць першы агульны сход GfdS у Люнебургу. Ёсьць сем філіялаў і 130 чальцоў. У кастрычніку ўжо было 15 філіялаў і 1000 чальцоў.

1949 г. Выходзіць першы нумар "Muttersprachige", часопіса па падтрымцы і даследаванні нямецкай мовы (59-ы год), які раней выдаваўся DSV. Рэдактарам часопіса з новым зместам стаў заснавальнік GfdS Макс Вахлер. У гэтым годзе тыраж склаў 850 асобнікаў.

1951 г. Публікуеца пятаяе выданне "Кіраўніцтва па юрыдычных і афіцыйных мовах". Па выніках года было прададзена 27 тысяч асобнікаў. У той час асобнікі былі яшчэ вузкай запісной кніжкай, надрукаванай на фрактуры; 11-е выданне выйшла ў 1998 годзе.

1952 г. GfdS публікуе папярэдніка моўнай службы ў якасці дадатка да роднай мовы. Яго імя: "моўны сябар". У гэтых лістах па падтрымцы нямецкай мовы вы знойдзецце неявілікія артыкулы на лінгвістычныя тэмы і праблемы, якія былі актуальныя ў той час.

1955 г. Заснаваны філіял у Вісбадэне. Лео Вайсербер чытае асноўную лекцыю: "Служэнне мове". Адгэтуль і назва часопіса "Der Sprachdienst".

1957 г. У Гановеры заснавана група падтрымкі (тады яшчэ група падтрымкі) Таварыства нямецкай мовы. Конрад Адэнаўар, Вальтар Хильпарт (дырэктар Norddeutscher Rundfunk) і Герман Касак (прэзідэнт Нямецкай акадэміі мовы і пазіў ў Дармштадзе) - сярод асобаў, якія падпісалі ўстаноўчы дакумент.

Першы выпуск часопіса "Der Sprachdienst" органа GfdS, выходзіць у кастрычніку. Там на лінгвістычных пытанні траба адказваць так, каб яны былі зразумельныя і цікавыя лінгвістычна засікаўленай публіцы.

1962 г. GfdS стварае кансультацыйны цэнтр па імёнах. Вільфрид Зейбіке становіцца першым кансультантам, яго самай важнай працай стала гісторычна нямецкая кніга імёнаў (1996-2007), якую апубліковала GfdS. Пазней лінгвіст Хорст Наўманн падрыхтаваў справаздачы пра прозвішчы для GfdS. Ён напісаў "Вялікую кнігу прозвішчай".

1965 г. У гэтым годзе GfdS пераезджае ў Вісбадэн па прапанове тагачаснага кіраўнічага дырэктара Ота Нюслера із тых часоў знаходзіцца ў цэнтры нямецкамоўнага рэгіёна.

1966 г. Ойген Герстамайер, прэзідэнт Бундэстага Германіі, стварае рэдакцыю ў Бундэстагу Германіі ў Боне, якая падпрадкоўваеца GfdS, з мэтай зрабіць юрыдычную мову больш зразумелай у доўгатэрміновай перспектыве. Тэлефонныя, пісмовыя і асабістыя моўныя кансультацыі працягнуваюцца Бундэстагу і Бундэрату (ципер у Берліне).

1967 г. Заснавана працоўная група незалежных культурных інстытутаў (AsKI), чалец-заснавальнік GfdS. З тых часоў наладжана цеснае супрацоўніцтва з AsKI.

1978 г. Упершыню аўт'яўляюцца слова года і публікуеца спіс самых папулярных імянаў.

1987 г. Упершыню прысуджаеца медыяйная прэмія за моўную культуру, моўная прэмія, што прысуджаеца людзям і рэдактарам, якія ўнеслі ўклад у нямецкую мову ў сродках масавай інфармацыі.

1989 г. Падпісаны дамова пра супрацоўніцтва з did deutschinstitut. Дагэтуль супрацоўніцтва спрыяе працоўванию нямецкай мовы ў краіне і за мяжой і забяспечвае высакаякансны спектр моўных і культурных праграм для моладзі і сталых з-за мяжы.

1991 г. Хорст Дытар Шлосер ініцыяце кампанію Unwort des Jahres у якасці старшыні аддзялення GfdS у Франкфурце-на-Майне. З 2011 года гэтую кампанію працягніць Ніна Яніч.

1992 г. Заснаванне першага аддзялення GfdS у новых федэральных землях, у Лейпцигу.

1993 г. Карын М. Франк-Сайрус (ципер Эйхоф-Сайрус) бярэ на сябе кіраванне GfdS як першая жанчына (пасля Оскара Бухмана, Вільфрида Зейбіке, Ота Нюслера і Ханса Бікеса).

У гэтым годзе Федэральнае міністэрства юстыцыі заключыла з GfdS контракт на некалькі лінгвістычных справаздач па юрыдычнай мове.

1994 г. Прэмія імя Аляксандра-Ромберга-Прэйса, спонсарская для маладых журналістаў, упершыню прысуджана ў сувязі з прэміяй CMI за моўную культуру.

1998 г. 100 слоў стагоддзя адабраны аўтарытэтным журы ў супрацоўніцтве з GfdS і абавешчаны публіцы праз кіно, радыё і публікацыі. Ініцыятар - журналіст і галоўны рэдактар 3Sat Kulturzeit Армін Конрад.

2003 г. GfdS з'яўляеца адным з заснавальнікаў Рады нямецкай мовы. Конрад Адэнаўар, Вальтар Хильпарт (дырэктар Norddeutscher Rundfunk) і Герман Касак (прэзідэнт Нямецкай акадэміі мовы і пазіў ў Дармштадзе) - сярод асобаў, якія падпісалі ўстаноўчы дакумент.

Першы выпуск часопіса "Der Sprachdienst" органа GfdS, выходзіць у кастрычніку. Там на лінгвістычных пытанні траба адказваць так, каб яны былі зразумельныя і цікавыя лінгвістычна засікаўленай публіцы.

2007 г. Па выпадку 100-годдзя ўніверсітэта Тунці ў Шанхай нямецкі факультэт у супрацоўніцтве з GfdS і Фондам Фрыца Тысена арганізаваў міжнародны сімпозіум на тэму "Мадэрнізацыя германістыкі з кітайска-германскага пункту гледжання".

У Гале-ан-дер-Зэе рэзэрвіт Гэральд удзельнічай у сімпозіуме "Зразумелась як грамадзянства? Юрыдычна і адміністрацыйная мова ў публічнай дыскусіі "60-годдзе GfdS" з праграмай лекцыяй: "Паміж моўнымі грамадствамі, моўнымі абяднаннем і моўнай радай. 60 гадоў Таварыству нямецкай мовы!"

У Люцэрне сумесна са Швейцарскай асацыяцыяй нямецкай мовы (SVDS) праходзіць канферэнцыя на тэму: "Нямецкая мова і нямекасць - нямецкая мова ў Швейцарыі і Еўропе".

2008 г. GfdS праводзіць рэпрэзентатывнае апытанне "Як немцы думаюць пра свою родную і замежныя мовы?" З Інстытутам дэмаскапі Аленсбаха ў супрацоўніцтве з Raday нямецкай мовы.

У Брусселе GfdS у супрацоўніцтве з Raday нямецкай мовы і Інстытутам Гётэ арганізуе міжнародны сімпозіум на тэму "Толькі ангельская? Што будзе з нямецкай і іншымі єўрапейскімі мовамі?"

2009 г. GfdS публікуе рэпрэзентатывнае апытанне па афіцыйнай мове "Што немцы думаюць пра юрыдычную і адміністрацыйную мову?". Праведзена Інстытутам дэмаскапі Аленсбаха ў супрацоўніцтве з AsKI і Цэнтрам прававой лінгвістыкі ўніверсітэта Марціна Лютара ў Гале-Вітэнбергу.

GfdS атрымала замову ад гарадской адміністрацыі Вісбадэна распрацаўваць асноўныя прынцыпы для дружалюбнай да грамадзян адміністрацыйнай мовы ў сумеснай практычнай групі: "KlarText" у Вісбадэне. Асноўныя прынцыпы дружалюбнай да грамадзян афіцыйнай і адміністрацыйнай мовы".

2010 г. Андрэа-Ева Эвельс становіцца кіраўнічым дырэктарам GfdS.

На гэты час GfdS мае 107 падраздзяленняў, якія дзейнічаюць на добраахвотнай аснове, на чатырох кантынентах у 39 краінах і прадстаўлена ў Германіі ва ўсіх федэральных землях.

2012 г. Міжнародны сімпозіум у Тэль-Авіве пад кіраўніцтвам GfdS прысвечаны тэму "Нямецкая мова ў Ізраілі".

2013 г. GfdS даручыў Інстытуту дэмаскапі Аленсбаха правесці рэпрэзентатывнае даследаванне "матываў выбару імія". GfdS налічвае больш за 100 000 розных імянаў і больш за мільён індывідуальных пражненняў, што робіць яго самай шырокай лічбавай калекцыяй імёнаў у Германіі.

2014 г. З нагоды 25-ых угодкаў падзялення Берлінскай сіціны GfdS публікуе даследаванне Форса на тэму "Берлінскі дыялект у ацэнцы жыхароў горада".

2015 г. Петар Шлабінскі становіцца старшынём GfdS (пасля Арміна Буркхардта, Рудольфа Гоберга, Гюнтера Пфлуга, Зігфрыда Фрэліха, Ганса Шэфера, Ганса Штайнерта, Вальтара Генсена і Макса Вахлера).

GfdS пераезджае ў новыя сучасныя апартаменты па адрасе Spiegelgasse 7.

2016 г. У гонар 50-годдзя рэдакцыі Бундэстага Германіі праводзіцца ўрочыстая цырымонія ўшанавання яе працы. Выступае прэзідэнт Бундэстага Норберт Ламерт.

2017 г. У гонар 70-годдзя GfdS праводзіцца розныя мерапрыемствы, у тым ліку сімпозіум на тэму "Падтрымка моў у 21 стагоддзі", 70 мерапрыемств у пацупальных для GfdS тэмах і адмыслова распрацаваная выставка пра мінулае і сучаснае GfdS.

2018 г. GfdS узнагароджаны културнай прэміяй горада Вісбадэн за шматгадовыя дасягненні ў вывучэнні нямецкай мовы.

Сучасныя праблемы Таварыства нямецкай мовы

Ужо дзесяць гадоў назад дзве траціны апытаных немцаў выказалі меркаванне, што нямецкая мова імкніла пагарашацца. Сярод прычын быў названы камунікацыя ў інтэрнэце, то, што людзі менш чытаюць кнігі, а таксама папулярнасць англіцызмаў і моладзевы слэнг. Так, у 2012 годзе тагачасны кіраўнік Рады па афганізі (Rechtsschreibrat) Ганс Цээтмайр (Hans Zehetmair) крываў асабліва маладое пакаленне і наракаў з нагоды вельмі амежаванага запасу слоў у СМС і Твітары: "Нямецкая мова ў сацсетках бяднее і ператвараецца ў другасную сырвінію. Яе скарачаюць, спрашчоюць і зноў ператвораюць без усякай крэатыўнасці".

У Таварыстве нямецкай мовы з такім песімістычнымі сцэнарами згубы мовы не згодны:

- Наша мова не падупадае, яна ўвесі час змяняеца - хоць бы таму, што свет змяняеца ў дагэтуль нябажаных маштабе і тэмпе, - пярэчыць яго кіраўнік Андрэа-Ева Эвельс (Andrea-Eva Ewels) у інтэрв'ю DW (2019).

- Мы ж больш не гаворым на мове, на якой гаварылі ў 6-м стагоддзі ці ў Сярэднявеччы.

Па мере меркавання, мова павінна падліжацца пад новыя жыццёўкі рэзіль, каб яна могла быць сродкам для разфлексіі і камунікацыі.

Таму і мову ў WhatsApp і Твітаре яна не лічыць беднаю. Спрощаная граматыка, сказаць асноўнае мінімумам слоў, - усё гэта не новае.

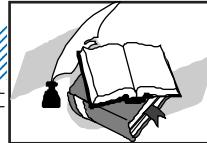
Сёння мы бяром у руку смартфон,

раней людзі адпраўлялі тэлеграмы і

таксама выказваліся крайне сцісла.

Нямецкая мова і новамоў

Крытыку з нагоды моладзевага слэнгу Андрэа-Ева Эвельс таксама не падзяляе. З пункту гледжання мовазнаўства, нямца пашverджання таму, што моладзевая мова пагараша нямецкую мову. У маладых зайдёбы была свая мова, на якой яны маюць зносіны першым чынам паміж сабой. Яе характарызуе крэатыўнасць, спансанасць, шырасць і гнуткасць.

СВЕТЛАЙ ПАМЯЦІ ТАДЭВУША ГРЫГЕЛЯ

15 снежня на 90 годзе жыцця пакінүў гэты свет Тадэвуш Грыгель - прафесар, доктар медыцыны, магістр фізічнага выхавання, народны дыпламат, які мацеваў сяброўскія стасункі паміж Беларуссю і Польшчай.

Ураджэнец Нясвіжа жыў у польскім Шчэціне, але ніколі не губляў сувязяў з Нясвіжчынай, наведваўся сюды ў лепшыя часы амаль штогод. Стасункі з роднай зямлёй мацеваліся памяццю. Памяццю пра малінічную ваколіцы вёскі Качановічы, дзе бярэ пачатак Уша. Памяццю пра першага настаўніка, народнага мастака Фёдара Вініцкага, які на ёсё жыццё стаў прыкладам выхаванасці і густу, любові да роднай мовы і звычаяў, імкнення да высокай адукаванасці як да абавязку кожнага сапраўднага грамадзяніна. Вяла на роднія сцежкі і памяць пра бацьку, расстралянага ў жніўні 1942 года ва ўроцішчы Гайкі і пахаванага ў брацкай магіле. Грамадскай справай Тадэвуша Грыгеля было складанне як мага больш поўнага і дакладнага спісу гайкоўскіх пакутнікаў-ахвяр, а жыццёвым дэзвізам сталі слова, якія неаднойчы паўтараў: "Аддайце памяць памерлым, а гісторыі прайду!".

Да таго ж яму былі блізкія музыка і пазізія, журналістыка і парапсіхалогія. Захапляўся пчаларствам і садаводствам.

Актыўныя жыццялюб, ён меў шырокое кола стасункаў, шмат знаёмых і сяброў. Сярод іх вылучаў шаноўнага святара Дзмірыя Пятровіча Хмеля, у якога і любіў спыняцца. Завітваў неаднойчы і ў Малеве, дзе пасля прымусовага звольнення з працы жыў і пахаваны юго настаўнік, каб запаліць свечку і памаліца за юго душу. Прыйзджаючы на Нясвіжчу, мала адпачываў: да яго на медыцынскія консультацыі і парады ішлі ішлі людзі, якім ён ахвотна дапамагаў.

Светлая памяць светламу чалавеку - і божая вечнасць.

Нясвіжская рада ТБМ.

**Калі за адраджэнне мовы,
чытай, спадарства, "Наша
слова"!**

Шаноўныя сябры, заканчацца падпіска на першое паўгоддзе 2021 года. У каталогу інфармацыя пра газету знаходзіцца на ст. 59. Цана змянілася нязначна. У 2021 годзе мы працягнем выхадзіць на восьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыялаў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознымі ад пазіцыі рэдакцый. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыялаў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знайдзецце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытачу сваю думку ці погляды, а падаём паведамленні і меркаванні саміх чытачоў. Чытайце, даведвайцеся, думайце.

Будзьце з намі, і вы будзеце з ўсёй Беларуссю.

Як вайна ў Нагорным Карабаху пазбавіла нямецкае войска ўзброеных дronau

Пакупка для бундэсвера баявых дронau была практычна вырашаным пытаннем, пакуль супраць гэтага раптам не выступіла СДПГ. Што прымусіла партыю змяніць рашэнне, і да якіх наступстваў для нямецкага войска гэта прывядзе?

У найбліжэйшыя некалькі месяцаў ўзброеная сілы Германіі атрымалі пяць новых беспілотных лётных апарату Heron TP. Беспілотнікі вытворчасці ізраільскага абароннага канцэрна Israel Aerospace Industries могуць знаходзіцца ў паветры больш за 30 гадзін, і нават пры дрэнным надвор'і здолныя перадаваць на зямлю выявы дамоў, машын і людзей у рэжыме рэальнага часу. Міністэрства абароны ФРГ збралася ў паскораным парадку абсталіваць новыя беспілотнікі ракетамі, здолнымі паражаць цэлі на зямлі. Планавалася, што бундэсстаг дасць зялённае свято на пакупку ўзбраення яшчэ да Каліяд, і Мінабароны ўжо падрыхтавала контракт на закуп.

Але беспілотнікі пакуль што абсталеўваць ракетамі не будуць: сацыял-дэмакраты - малодшыя партнёры кансерватараў па кіраўнічай "вялікай кааліцыі" - 16 снежня адмовіліся падтрымачы гэты план.

- Паміж абаронай жыцця нашых салдатаў і магчымасцю забойства з дапамогай джойсціка ляжыць толькі тонкая грань, - заяўві супаршыня Сацыял-дэмакратычнай партыі Германіі Норберт Вальтар-Бор'янс (Norbert Walter-Borjans) і падкрэсліў, што такое важнае рашэнне нельга прымачь без папярэдняга грунтоўнага аблеркавання.

Адзін з асноўных аргументаў, якім сацыял-дэмакраты растлумачылі свою адмову ўхваліць куплю новых сістэм ўзбраення, быў наступны: поўная "аўтаматызацыя вайны", на іх погляд, небяспечная тым, што можа ўхіліць апошнюю психалагічную бар'еры, якія яшчэ стрымліваюць праціўнікаў. Падзеяй, якія прымусіла СДПГ змяніць сваю пазіцыю, стаў канфлікт у Нагорным Карабаху і "война дronau", якую вялі Арменія і Азербайджан, заяўліла намеснік старшыні парламентскай фракцыі СДПГ Габрыэла Гайнрых (Gabriela Heinrich).

- Упершыню ў гісторыі зыход узброенага канфлікту вырашыла выключна выкеры-

Беспілотнік Heron TP

станне беспілотнікаў, - сказала яна.

Гэта вайна, па словах Гайнрых, стала відавочным доказам таго, што дроны можна выкарыстоўваць як зброю нападу. І гэта "зрушыла ўсю сістemu каардынат", якая грунтавалася на перакананні, што беспілотнікі павінны выкарыстоўвацца выключна як дадатковы элемент абароны салдатаў наземных войск. Пасля канфлікту ў Карабаху стала ясна: "Неабходна тэрмінова дыскусія, якая ўлічвае гэтую новую філасофію вядзення практычнай вайны", канстатавала Гайнрых.

Раптоўная змена пазіцыі СДПГ выклікала здзіўленне ў дэпутатаў бундэстага, прычым, як у прыхільнікаў, так і праціўнікаў ідэі ўзбраення дronau. І тыя, і другія адзначаюць, што дыскусія на гэту тэму вядзеца на працягу доўгага часу. Дэпутат ад партыі "Саюз-90"/"Зялённы" Тобіас Лінднер (Tobias Lindner) яшчэ напачатку снежня казаў пра тое, што ў бундэстагу гучала досыць аргументаў па гэтым пытанні. Лінднер папяркнуў СДПГ у непаслядоўнасці: па яго словам, можна быць "за" ці "супраць" ўзбраення беспілотнікаў, але параўнанне з пачыніцкія пазіцыі.

Некаторыя нямецкія СМИ ўгледзелі ў змене настрояў сацыял-дэмакрату тактычны ход: у наступным годзе ў Германіі адбудуцца парламенцкія выбары, і раптоўны нахіл СДПГ налева можа азначаць, што партыя спрабуе заваяваць сімпаты новага электарату і адначасова расчысціць шлях для магчымай кааліцыі з "зялёнімі" і левымі, якія традыцыйна займаюць пачыніцкія пазіцыі.

На дэмарш партнёраў па кааліцыі най-

больш раздражнёна адрэагавала міністр абароны ФРГ Ангерэт Крамп-Карэнбаўэр (Annegret Kramp-Karrenbauer). Яшчэ 9 снежня падчас дэбатаў у бундэстагу па абаронным бюджэце яна заявила:

- Аргумент "мы не абміркоўвалі гэтае пытанне" не ўлічваецца - мы ўжо восем гадоў абміркоўваем гэтае пытанне.

Раздражненне кіраўніка абароннага ведомства Германіі цалкам вытлумачальнае: у апошнія месяцы Мінабароны па просьбе сацыял-дэмакрату неаднаразова выступала ініцыятарам дыскусіі па пытанні ўзбраення дronau. Да ўзделу ў іх запрашаліся вайскоўцы, правабаронцы, палітыкі і эксперты ў вобласці абароны. Падчас гэтых дыскусій нямецкія салдаты - удзельнікі міжнародных міратворчых місій распавядалі, у прыватнасці, пра тое, як з дапамогай няўзброенага беспілотніка Heron I - папярэдніка дronu Heron TP - яны неаднаразова становіліся сведкамі нападаў на лагеры ці патрулі бундэсвера ў Афганістане і Малі, і ніяк не моглі абараніць сваіх таварышаў.

У аргумента пра больш надзейную абарону салдатаў у нямецкім бундэстагу таксама шмат прыхільнікаў. Войскі іншых краін ужо даўно выкарыстоўваюць баявые беспілотнікі, кажа эксперт па абароннай палітыцы фракцыі ХДС/ХСС Генінг Ота (Henning Otte). Ён лічыць "амаральным адаўляць нямецкім салдатам у тэхнолагіях, якія абараняюць жыцці людзей". У Еўропе ўзбрэснены дроны ёсць, да прыкладу, у войсках Вялікабрытаніі, Францыі, Сербіі і Украіны...

Паводле СМИ.

ВЭБІНАР ДЛЯ ТЫХ, ХТО ШУКАЕ НОВЫЯ ВЕДЫ

У сферы бізнесу і не толькі

Заходзь на www.sseriga.edu/webinars і даведайся болей

МАЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ "УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ"

(Заканчэнне. Пачатак у папяр.
нумарах.)

КАЛІБЕРАЎ ВАСІЛЬ ХВЕДАРАВІЧ нарадзіўся 6 красавіка 1919 года ў вёсцы Петухоўка Чавускага раёна. Журналіст, гісторык. Вучыўся ў Вышэйшай партыйнай газетнай школе ў Магілёве (1937-1938), Менскай рэспубліканскай партшколе пры ЦК КП(б)Б (1947-1949), Менскім педагогічным інстытуце імя Горкага (1949-1954).

З 1935 па 1939 гады працаваў у чавускай райгазете "Іскра". У 39-м уздельнічаў у паходзе ў Задніюю Беларусь. Пасля ўзначальваў косаўскую райгазету "Чырвоная звязда" (1939-1940), "Полесскую правду" ў Пінску (1940-1941). Падчас вайны працаваў карэспандэнтам "Советской Белоруссии" (1942-1943), рэдактарам брэсцкай абласной падпольнай газеты "Заря" (1943-1944). Быў карэспандэнтам газеты "Звязда" (1949-1952), рэдагаваў полацкую абласную газету "Знамя коммунизма" (1952-1054), аршанскую гарадскую "Ленінскі прызыў" (1955-1959) і любанскую раёнку "Будаўнік камунізму". З'яўляўся навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі АН БССР (1981-1984), знаходзіўся на партыйнай і гаспадарчай работе. Узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга (1944), ордэнам Айчыннай вайны II ступені (1985). Памёр 2 снежня 2006 года.

Падчас рэдактарства В. Х. Калібераўа ў "Ленінскім прызыве" ў нумары газеты за 31 ліпеня 1957 года быў надрукаваны артыкул "Не ў нагу з жыццем". У ім разказе і несправядліва крытыкаваліся шчырыя, сардечныя, разумныя вершы маладога настаўніка роднай мовы і літаратуры з Оршы, змешчаныя ў ліпенскім нумары часопіса "Полымя". Больш за тое, праз два тыдні на старонках мясцовага выдання намаляваўся матэрый пад рубрикай "Па слядах нашых выступленняў". У ім змяшчаліся вытрымкі з арганізаваных (як было прынята) прысудных, гнеўных і павучальных водгукіў чытчакоў. Але ж і гэта яшчэ не ўсё! У лістападзе тога ж года на мясцовым ільнокамбінаце адбылася чытка юніверсітэцкага кінатэатру "Каласы" пад складом Уладзіміра Караткевіча, годнага сына не толькі аршанская зямлі.

* * *

КУЦЕІНСКІ БОГАЯЎ-ЛЕНСКІ МАНАСТЫР, будынак якога захаваўся, заснованы ў 1623 годзе. Складаўся з галоўнага Богаяўленскага сабора, які быў пабудаваны ў 1623 - 1635 гг. і згарэў у 1888-м, паставленай у першай палове XVII ст. Святадухаўскай царквы (захавалася), званіцы, багаслужбовых, жылых і гаспадарчых пабудоў. Быў агароджаны бутавым каменем і цэглай. У XX ст. хрысціянская святыня краіны выкарыстоўваўся хіба што пад гаспадарчыя патрэбы, а ў 30-х у ёй нават размяшчалася вайсковая частка. Пасля перадачы яе ў 80-х Праваслаўнай Царкве яна, хоць і павольна, але адраджаецца. Цяпер там жывуць некалькі манаҳаў. Адбыўся першы неабходны ремонт страждзяліх падвальных паморы, якія была ў XVII ст. цэнтрам беларускага кірылічнага кнігадрукавання. Яе заснаваў у 1630 годзе вялікалітоўскі друкар, асветнік і літаратар Спірыдон Собаль (каля 1580 - 1590, Магілёў - 1645, Мултаны). Першай выдадзенай кнігай стала "Брашна Духоўнае" (1630). У 1631-м выйшаў першы славянскі "Буквар" С. Собалі - самая вядомая са старажытных часоў аршанская кніга. У яе гонар у 2014 годзе на тэрыторыі Куцеінскага Свята-Богаяўленскага мужчынскага манаства адкрыты Памятны знак. Дзейнасць друкарні спынілася ў 1654-м з-за руска-польскай вайны. Пасля захопу Оршы ў 1656-м расійскі цар Аляксей Міхайлавіч наведаў лаўру і быў у захапленні ад дзеянасці мясцовых майстроў. Па яго загадзе з манаства ў Москву былі вывезены лепшыя разьбяры па дрэве, гравёры, якія пасля працавалі ў Зборскім палаце Крамля, аздаблялі Каломенскі палац. Абсталяванне друкарні было дастаўлена ў Москву ў 1675-м і перададзена пад кантроль Сімяёна Полацкага. Прададну з першых друкарні Уладзімір Караткевіч згадвае ў сваім эссе "Рша камен..." (1967), у якім распавядае пра свой родны горад: "Пісьменны і абазнаны ў культуре яничэ сярэднімі вякамі (у Куцеінне была адна з першых друкарні) - дае роднаму краю, з сябе і навакольных вёсак, пісьменнікаў і паэтаў". Пра куцеінскіх старцаў можна прачытаць у рамане "Каласы пад сярпом тваім" (1962 - 1964). Манахі, дарэчы, з аршanskім бур-

містрам паасобку вымольвалі ў цара Аляксея Міхайлавіча ахоўныя граматы для манаства і горада. Узнёслы гаварыў Уладзімір Сямёновіч пра невядомага майстра, які стварыў у манаства вобраз Маці Божай: "Гэтая ікона з Куцеіні (пад Оршай) лічылася раней узорам для тых, хто пісаў іконы: "Прыгажосць невыказаная!".

* * *

ТАНАНА-СЦЯПАНАВА АЛЕНА нарадзілася 28 ліпеня 1965 года ў вядомым з X ст. Віцебску, у аснове якога тады ляжала старожытнае гарадзішча. Пасля тут быў пабудаваны замак. Напачатку XII стагоддзя горад ужо быў буйным гандлёвым цэнтрам і ўздельным княствам. У XIII - XIV ст. будаваліся новыя ўмацаванні - Верхні і Ніжні замкі. У гэты час горад тэрыторыяльна далучыўся да ВКЛ. У 1410-м харугва з Віцебска прышла ўдзел у бітве пад Грунвальдам. У пачатку XVI ст. утворылася Віцебскае ваяводства, якое праз паўстагоддзя падзялілі на Віцебскі і Аршанскі паветы. Крыху пазней, з далучэннем Веліжскай воласці, тэрыторыя ваяводства пашыралася.

У 1910 годзе ў Віцебску быў заснаваны настаўніцкі інстытут, які рыхтаваў настаўніцкіх інструктораў. У 1918-м яго прапратварылі ў педагогічны інстытут. У пачатку 1920-х некалькі разоў мяняў назыв і рэарганіздаваўся, а ў 1924-м яго аўтэнтыкізм з БДУ імя Леніна. У 1995-м установа стала Віцебскім дзяржаўным універсітэтам імя П. М. Машэрава. А. Танана-Сцяпанава скончыла Віцебскі педагогічны інстытут (1982-1986) і аспірантуру Беларускага ўніверсітэта культуры (1992 - 1994), якія пачалі з'яўляцца ў друку яшчэ са школьных гадоў.

З 1986 па 1999 год працавала настаўніцай беларускай мовы і літаратуры ў СШ № 16 г. Оршы і выкладала ў аршанская філія Беларускага камерцыйнага ўніверсітэта кіравання. Як пазаштатны журналіст, супрацоўніца з шэрагам СМИ, сябры Беларускай асацыяцыі журналістаў. Разам з мужам Віктарам Сцяпанавым запрашала людзей на першы ў районныя курсы беларускай мовы, пра што распавядаеца ў дакументальнай кнізе "Аршанская хроніка 1986 - 2001", якую прэ-

зентаваў 18 ліпеня 2001-га ў Оршы яе аўтар-укладальнік Віктар Андрэеў. Кніга ў актуальным жанры нон-фікшн мае 251 старонку і заснавана на архіўных матэрыялах, дакументах ды інтэрв'ю з 15 асобамі.

Паэтка, краязнавец і літаратуразнавец, А. Танана-Сцяпанава, разам з Юрасём Карэйвам і Людмілай Рублеўскай, удзельнічала ў нарадзе маладых пісьменнікаў у Карапішчавічах (1986) і разам з Таццяной Сапач, Ігарам Бабковым, Галінай Дубянецкай, Юрасём Пациопам, і Лерай Сом - у нарадзе маладых пісьменнікаў у Іспачы (1988). Ёй належыць даследчая праца "Рысы єўрапейскага постмадэрнізму ў творах Уладзіміра Караткевіча (на матэрыяле рамана "Хрыстос прыземліўся ў Гародні"). Надрукавана ў кнізе "Уладзімір Караткевіч і яго творчасць у єўрапейскім культурным аспекте" (Беларускі кнігазбор, 2000). У сваій працы Алена Танана-Сцяпанава адзначае, што "будучы сапраўдным гісторыкам і па глыбіні ведаў, і па прызванні, беларускі пісьменнік стварае маляўнічыя карціны нашага сярэдневякоўя. Да таго ж сваім раманам Караткевіч аддае даніну і прыгодніцаму жанру, таксама вельмі ім любімаму. Чытачу пададзены ўвеселі "набор" класічнага прыгодніцкага рамана".

Жыве і працуе ў Віцебску. Дачка Кася жыве ў Менску.

* * *

ТАНЧЭУСКАЯ АЛА САМУЛАЎНА (1941 - 2015) нарадзілася ў вёсцы Васькаўшчына Аршанскага раёна ў шматдзетнай сям'і. Журналістка і паэтка, вершы якой пачалі з'яўляцца ў друку яшчэ са школьніх гадоў.

Скончыла Аршанскую СПШ № 47 (1948 - 1957, па ўзроўні ведаў узялі адразу ў другі клас). Пасля школы паступала ў БДУ імя У. І. Леніна, але працоўнага стажу не мела, і да ўступных экзаменаў не дапусцілі. Пасля гэтага пераехала ў вёску Церабунь Берасцейскага раёна і працавала ў калгасе "Краіна Саветаў" (1957 - 1959). З'яўлялася агітаторам паляводчай брыгады і сябрам рэдкалегіі мясцовай сценгазеты. Праўленне гаспадаркі рэкамендавала адну з лепшых сваіх працаўніц для паступлення ў Белдзяржуніверсітэт.

Пасля вяртання дадому спачатку была піянерважагай Забалацкай сям'і (1960-1964), а затым працавала карэспандэнтам-арганізатаром сельскага радыёвяшчання райвузла сувязі. Адначасова завочна вучылася на аддзяленні журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна (1959 - 1965). Адразу пасля яго заканчэння з'ехала ў берасцейскі рабіцэнт Бяроза, дзе працавала ў мясцовай райгазете "Маяк камунізму", з'яўлялася намеснікам сакратара Берасцейскага сельскага вытворчага камітэта ЛКСМБ.

У Бярозе Ала Танчэўская пабралася шлюбам з выпускніком БДСГА ў Горках Пятром Герасіным (1937 - 2014), і яны пераехалі на малую радзіму жонкі, дзе ў іх нарадзіліся ў 1967-м дачка Ала, а ў 1972-м сын Алеś. Ала-старэйшая назаўжды звязала свой далейшы лёс з раённай газетай "Ленінскі прызыў" (з 1991-га "Аршанская газета"). У выданні, якое адзначыла ў траўні 2017-га свой 100-гадовы юбілей, А. С. Танчэўская працавала па 2001-ы, да свайго 60-годдзя. Пасля яшчэ два гады дапамагала аднаму з мясцовых выданняў. У раёнцы спачатку шчыравала карэспандэнтам, потым загадчыкам сельгасадззела. У той жа час творчыя здольнасці і вялікая цікаўсць да журналістыкі ўвогуле дазвалялі ёй лёгка пераключацца на іншыя справы: аналіз рэдакцыйнай пошты, перапіска з пазаштатнымі аўтарамі, дапамога сакратарыту ў своеасовым выпуску чарговага нумара і г. д.

Пры ўсім Ала Самулаўна кіравала створаным пры рэдакцыі літабяднаннem "Дняпроўскія газасы". Праводзіла незабытныя паэтычныя вечарыны, арганізоўвала сустэрэны з пісьменнікамі, мастакамі і гісторыкамі. Вяла ў газете паэтычную старонку, дзе друкаваліся лепшыя творы мясцовых аўтараў. Многім пачаткоўцам дапамагала выходзіць на шырокі пастычны прасцяг. У 1990-м, да 60-годдзя з дня нараджэння сльнінага творцы Уладзіміра Сямёновіча Караткевіча, сябры творчага аб'яднання пад кіраўніцтвам А. С. Танчэўскай выпуслі ў мясцовай друкарні зборнік вершоў пад назовам "Вяртанне". Літаратурны вянок памяці пісьменніка, чалавека, земляка, звестуна беларускага нацыянальнага адраджэння спліялі творы 11 паэтаў Аршаншчыны, людзей розных узростаў і професій, у ліку якіх была і сама Ала Самулаўна.

* * *

ЯРШОЎ ГАРАНАТОЛЬ ЕВІЧ нарадзіўся ў 1946 годзе ў Оршы. Беларускі гісторык, даследчык, краязнавца. Скончыў гістфак Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у аршанскай газете "Ленінскі прызыў", пасля быў на партыйнай і прафсаюзнай работе.

Куцеінскі Богаяўленскі манастыр. Другая палова XIX ст.

Выкладаў гісторыю ў Аршанскім дзяржаўным педагогічным каледжы. Друкаваўся ў газетах "Віцебскі рабочы", "Народнае слова", "Настаўніцкая газета", часопісах "Беларуская мінуўшчына", "Беларусь", "Родная прырода", "Роднае слова", "Пачатковая школа", "Адукацыя і выхаванне".

Аўтар кніг "Вежы над Дняром" (1996), "Зямля Караткевіча" (1997, у саўтэрстве), "Вёсты пройдзеных дарог" (2003, у саўтэрстве), дзе змешчаны ягоныя нарысы "Ветрык з Дняпра", прысвечаны Уладзіміру Караткевічу і нарысу "Кошык высупелых суніц", прысвечаны аўтару гэтых радкоў. Укладальнік гістарычна-дакументальнай хронікі Орши і Аршанскаага раёна "Памяць" (1999-2000). Сябар Беларускага саюза журналістаў.

Дарэчы, у нарысе пра Уладзіміра Караткевіча аўтар згадвае сяброўку дзяяцінства пісьменніка Нэлі Казак-Галубовіч. У другой палове 1950-х вершы паэта началі з'яўляюцца ў часопісе "Маладосць", газетах "ЛіМ" і "Чырвоная змена". Узімку 1957-1958 гг. (падчас працы Караткевіча ў 8-й СШ Орши) Нэлі прыехала ў горад на пераддышломную практику. Праз гады яна ўспамінала, што тады яны часта разам праводзілі вечары. Уладзімір чытаў урэбкі з аповесці "Дзікае паляванне караля Стага" ў рукапісе. Дзяячыну ўражвала захапленне Андрэя Беларэцкага нашай гісторыяй. Ён ёй вельмі спадабаўся як патрыёт, які ўсё робіць для таго, каб зразумець, "якім багам павінен маліцца", які здолыны прыгожа і чыста кахаць.

Фантазія Уладзіміра Сямёновіча з кожным новым сказам Нэлі праства здзіўляла! У ейнай душы тады перапляліся і любоў, і каханне, і патрыятызм, і фантастыка. А яшчэ яна думала: Божабожа, які ж гэта жах - паляваць на людзей... Здавалася, Караткевіч сам, як і ягоны герой, з нечым сваім змагаўся ў той час да самага астатку, пра што нічога не казаў, а толькі характэрна ўсміхаўся... Пасля яна недзе прачытала, што гэта аповесць надавала сілу духу, жаданне вырашыць асабістую і не толькі проблему, нягледзячы на дзікія страхи. Нэлі тады зацікавілася расповедам так, што злавіла сябе на неадольным сардечным жаданні самой заняцца этнографіяй. Да легендаў, паданняў і бытнія яна была небезуважнай з самога свайго дзяяцінства, а вось "Дзікае паляванне..." прымусіла яе шукаць новае гістарычнае самастойна...

Ігар Яршоў жыве ў Орши.

Надзеі і расчараўанні пратаіерэя Антона Сасноўскага

Вядомы грэка-каталіцкі святар Антон Юр'евіч Сасноўскі (18.01.1775-03.03.1852) паходзіў са старажытнай беларускай шляхты. Сасноўскі займаў пасады члена супрасльскага капітула, драгічынскага пратапресвітара, берасцейскага каноніка, дэпутата драгічынскага павятовага суда, віца-старшыні Берасцейскай кансісторыі, афіцыяла Віленскай мітрапалічай кафедры і старшыні Віленскай грэка-каталіцкай кансісторыі. Аднак нечакана для многіх, у 1828 г. ён зышоў з высокай пасады, а ў 1834 г. старавіці месца Драгічынскага дэканата. За некалькі месяцаў да скасавання ўніі, у жніўні 1838 г. Сасноўскі быў абвінавачаны ў непадпарадкаванні свайму дэкану, пазбаўлены пасады парха пафарміў і як нядобранадзейны і сваёвонты, у лістападзе 1838 г., прыгавораны да высылкі ў Кастраму. Святар меў тады 64 г. Аднак праз нейкі час, ужо пасля скасавання ўніі, маючи вялікую сям'ю і слабое здароўе, падпісаў паперу аб далучэнні да праваслаўя і нават атрымаў бронзавы медаль за скасаванне ўніі.

Антон Юр'евіч Сасноўскі ў свой час у нашым краі быў добра вядомым чалавекам, сёння ён практычна забыты, і гісторыкі лепі памятаюць ягонага сына, прафесара Віленскага ўніверсітэта Платона Сасноўскага.

Пасправабую аднавіць памяць пра гэтага неардынарнага чалавека.

Мястэчка Кляшчэлі (зраз мястэчка ў Гайнайскім павеце Падляскага ваяводства Польшчы), у якім пачаў і закончыў сваё 78-мі гадоўе жыццё Антон Сасноўскі, узімка на пачатку XVI ст. Прыкладна тады ж з'явіўся і храм св. Мікалая Мірлікійскага. Згодна з паданнем першымі жыхарамі мястэчка былі панырныя баяры. У 1523 г. Кляшчэлі атрымалі Холмскае права і началі кіравацца бурмістрамі і радцамі. Па листрацыі 1576 г. у мястэчку мелася 385 дымоў і болей за 60 вінных, піўных і мядовых корчмаў, жыхары валодалі добрымі земельнымі надзеламі, а царква добрым фундушом. У 1544 г. тут быў пабудаваны касцёл св. Станіслава. Па листрацыі 1660 г. у мястэчку мелася толькі 13 дымоў. Праз стагоддзе, у 1765 г. у колькасці насельніцтва павялічылася, і Кляшчэлі мелі ўжо 152 дымы.

З XVII ст. пры грэка-каталіцкай царкве існавала парафіяльная школа і, дзякуючы гэтай установе, амаль што ўсе вернікі мястэчка былі пісьменныя. Адукацыю яны атрымлівалі не на польскай, а на стараславянскай (старабеларускай) мове. Акрамя прыходскай школы ў Кляшчэлях меўся пачатковыя школы ў вёсках Даши, Чаромсে, Кузаве, Сухавольцах. У 1822 г. у прыходскай школе вучыліся 70 хлопчыкаў і 10 дзяўчын, выкладаў дзяля Пётр Саласцюкевіч, яму за гэта плацілі 3 р. 58 к. у месец. Дзеци з 7 да 12 гадоў вучыліся пісьму і чытанню на стараславянскай (старабеларускай), польской і рускай мовах, арыфметыцы і гародніцтву, а некаторыя яшчэ і царкоўным спевам. За два стагоддзі парафіяльную школу ў Кляшчэлях закончыла вялікая колькасць будучых грэка-каталіцкіх святараў. З ліку вучняў школы 5 чалавек рыхталіся ў настаўнікі для вясковых школ. У чатырох вясковых школах грэка-каталіцкай парохіяй навучалася 78 хлопчыкаў і 30

дзяўчынкі чытанню на тых жа трох мовах, а таксама пачаткам пісьма і арыфметыцы.

Падчас падзелаў Рэчы Паспалітай і потым, пры прускім кіраванні, насельніцтва Кляшчэлі складалася з 2000 грэка-католікаў, 170 рымскатолікаў і 100 яўрэяў. Па Тыльзіцкім мірі, у 1807 г. Беластоцкая вобласць адышла да Расіі. Старажытная Супрасльская епархія была далучана да Берасцейскай. Трэба заўважыць, што Супрасльская епархія ад прускага ўрада атрымала адмысловыя права, якія па ўмовам Тыльзіцкага міру пацвердзілі расійскі імператар.

Першая інфармацыя пра царкоўныя зямельныя надзелы мелася яшчэ ў листрацыі 1560 г. Кляшчэльская царква пры канцы XVII ст. валодала дзвюма валокамі зямлі і ўрочышчам Пухава, якое межавала з зямлём Паўла Кунаховіча, акрамя таго меўся яшчэ гарод на Бельскай вуліцы. У Кляшчэлях пры царкве быў добры сад з выбранымі гатункамі дрэў і вуллі. Сад даглядаў садоўнік, а пчалістствам, звычайна, займаліся самі святары.

Св. Мікалаеўская царква ў 1819 г. мела ўжо 2125 вернікаў. Акрамя парха тут служыў вікарый Сцяпан Бядрыцкі, а таксама дзяк, пастолишчык, панамар, званар. У царкоўным шпіталі дажджалі старыя адзінкі парафіяне. Вернікі царквы стварылі ажно 9 брацтваў - 5 мужчынскіх і 4 жаночыя.

Па фундушовых запісах XVI ст. святар Кляшчэльскай царквы быў павінен:

- служыць у царкве па нядзелях і святах;
- узмациняць парафіян у веры, вучыць іх малітвам;
- выконваць абраады;
- весці царкоўныя кнігі;
- утрымліваць парафіяльную школу.

У 1826 г. да царквы св. Мікалая была далучана іншая Кляшчэльская царква св. Георгія.

Кляшчэльскі прыход пераходзіў ад абацкай да сына Сасноўскіх ў трох пакаленіях. Дзед Антона Сасноўскага Ян быў прызначаны парахам царквы св. Мікалая 15 верасня 1747 г., яго адзінны сын Георгій стаў парахам З лістапада 1772 г. Сын Георгія Антон нарадзіўся 18 студзеня 1775 г. Свою адукацыю пачаў у Кляшчэльскай царкоўнай школе а потым закончыў З класы Бельскага публічнага вучылішча. Вывучаў там лацінскую мову, матэматыку, красамоўства, права, гісторыю. Пасля заканчэння вучылішча нейкі час дапамагаў свайму бацьку а. Георгію - выкладаў у парафіяльной школе. З дазволу Берасцейскага епіскапа Арсенія ўзяў шлюб з Юльянай Дыбоўскай і праз 5 гадоў, 20 траўня 1799 г., здаўшы экзамен ў адмысловай камісіі пры Супрасльскім манастыры (28 кастрычніка 1798 г.) высвячены ў святары. У 1804 г. стаў парахам Мікалаеўской царквы і Драгічынскім дэканам. Пасля пераходу Беласточчыны ў склад Расіі, Сасноўскі 19 лютага 1810 г. быў паўторна зацверджаны на свайі пасадзе епіскапам Булгакам і ўжо 21 лютага атрымаў сан каноніка Берасцейскага капітула, а 26 кастрычніка прызначаны экзаменаторам для святараў Бельскага дэканата. У 1817 г. атрымаў пасаду дэпутата Драгічынскага павятовага суда, у 1819 г. вытрымаў экзамен на багаслоўскім факультэце Віленскага ўніверсітэта званне "экзаменаванага багаслова".

Прывяду вялікую цытату доктара тэалогіі, святара і пісьменніка Плаціды Янкоўскага, у якой ён характарызуе Сасноўскага як гісторыка і даследчыка: "Протаіерэй Сасноўскі, афіцыял самастойнай тады яшчэ Віленскай уніяцкай епархіі, хоць і быў,

- як у нас прынята з некаторымі грэбаваннем казаць, - самавукам, але ж належаў да самавукаў вельмі і вельмі славутых. Маючи ад прыроды добрыя здольнасці і незвычайнou дапытлівасць, ён нястомнай працай удавасканаліў свою адукцыю амаль да строгага навуковага ўзроўню, захаваўшы пры tym за сабою вельмі карысны... і нічым не заменены руцінны спрыт. Валодаючы шырокімі ведамі, асаўліваў на мясцовай царкоўнай гісторыі, ён да такоі ступені цікавіўся старадаўнімі кнігамі, рукапісамі і наогул славянскімі старажытнасцямі, што пры першай пэўнай інфармацыі пра існаванне дзе-небудзь у краіне такога помніка, не супаківаўся, пакуль не атрымліваў яго для вывучэння ці не вывучаў яго на месцы. З гэтай адзінай мэтай ён нярэдка рабіў даволі далёкія паездкі, зусім не лёгкія для шматдзязтнага і небагатага святара. Амаль усе кнігі і рукапісы, якія такім чынам пабывалі ў руках дапытлівага пратаіерэя, носяць сляды ягонага вывучэння - на палях кніг, з якіх ён рабіў вытрымы, пакідаў... розныя белыя адзнакі, а ў канцы рукапісаў пазначаў (абавязкована на латыні) сапраўдную ці меркаваную эпоху іх старажытнасці, месца паходжання і сёе-тое наконт асобы пісьменніка".

Антон Сасноўскі меў вялікую сям'ю - шэсць сыноў (Платона, Юсціны, Панкрата, Арыстарха, Канстанціна і Антона) і дзвюх дачок, з якіх да паўналеция дажыла толькі Вераніка. Сын Платон у 1819 г. ужо вучыўся на трэцім курсе Галоўнай духоўнай семінарыі ў Вільні. Быў чалавекам бліскучага інтэлекту, дасягнүй вучонай ступені доктара багаслоўя і 1823 г. заняў кафедру прафесара пастырскага і маральнага багаслоўя Віленскага ўніверсітэта.

Публічная дзейнасць каноніка Сасноўскага ў Берасцейскай капітуле пачынаецца ў 1819 г. У тай час узмациніліся супярэчнасці паміж белым духавенствам і манахамі базыльянскага ордэна. Тады сярод часткі белага духавенства склалася меркаванне, што ва ўсіх бедах нашай царквы вінаваты базыльянскі орден - ён захапіў старыя фундушы і занядబуй адукацыю, псуе ўсім дакументы (ажно з XVI ст.) выклайду факты пераходу маёмаці - фундушу і капіталу ад цэркви да манаstryроў. Грунтуючыся на гэтай інфармацыі, капітул ў 1822 г. накіраваў пратэст міністру духоўных спраў у народнай адукацыі. Такім чынам, у значнай ступені праз Антона Сасноўскага выйшла на паверхню спрэчка, якая мела самыя згубная наступствы для лёсу грэка-каталіцкай царквы - праз нейкі час гэтую праблому выкарысталі ўлады і авантурystsы ўнутры царквы для скасавання ўніі. Сасноўскі, як і іншыя святары, лічыў, што ў сваёй бацьціцце і авантурystsы ўнутры царквы для скасавання ўніі. Сасноўскі быў атрымліўшы сан каноніка Берасцейскага капітула і палепшыць умовы белага духавенства. Мітрапаліт Булгак вырышыў, што патрабавані белага духавенства прамерныя, але на цэлі год з'ехаў у сваю Віленскую і Брэсцкую епархіі для вывучэння пытання.

1 кастрычніка 1820 г. Сасноўскі піша другую скаргу, адказ на яе атрымлівае толькі праз два гады. Але за гэтыя два гады змяніўся попгляд рэспублікі: імператар Аляксандар I пасля ўказу аб забароне манастырскіх ложаў і таемных таварыстваў, у канцы жніўня 1822 г., на шляху ў Вірону, наведаў Вільню і адтуль загадаў міністру Галіцыну неадкладна выканаць ягоныя папярэднія загады аб скасаванні "злішніх" грэка-каталіцкіх манаstryроў і "паляшэнні" быту белага духавенства. Дарэчы, як раз ў гэтыя гады будучы цар Мікалаі I з гвардыйскай знаходзіўся ў Беларусі. Менавіта тады ў яго з'явілася моцнае перакананне "далучыць уніятаў да нас".

(Працяг у наст. нумары.)

Леанід Лаўрэш

Прыкладна тады ж сябар Антона Сасноўскага прафесар Міхал Баброўскі быў у навуковай камандзіроўцы ў Еўропе. Професар пісаў, што ўкраінскія грэка-кат

Некалькі год таму знаёмая жанчына краязнавец падаравала мне кнігу са словамі, што яна ёй не дужа патрэбная, а мне, які збірае ўсё беларускае, мабыць, прыдасца... Узяўшы ў рукі дыхтоўнае выданне на 510 старонак, я схрухай падумаў, што мала ў мяне дома яшчэ якой макулатуры, вось і яшчэ адзін важкі дадатак на паліцу ў пылазборнік... Але, прыехаўшы дадому і разганаўшы кнігу, я не паверыў сваім вачам, гэта было выданне "Дон-Кіхот Ламанчскі". Твор Мігеля Дз-Сервантэса Сааведра. Менск - 1935." Але самае каштоўнае для мяне, як магілёўца, было тое, што гэты грунтоўны твор быў у перакладзе з рускай мовы Цімоха Зарэчнага з мястэчка Будзіна Чавускага раёна. Дагэтуль я нічога не чуў пра такога пісьменніка і адразу загулагў у Вікіпедыю, якая дала літаральную некалькі сказаў пра біяграфію нашага земляка. Аказаўся, што сапраўднае імя творцы Цімоха Рублёў, які друкаўся пад псеўданімамі Цімох Зарэчны і Лівон Радзіміч. Нарадзіўся ў 1910 годзе. Беларускі пісьменнік, педагог і перакладчык. Скончыў Менскі педагагічны інстытут у 1928 годзе. У 1930-х працаў у "Савецкай Беларусі", на радыё, у Інстытуце школьнай педагогікі, настаўнічай. Пераклаў на беларускую мову "Першыя людзі на Месяцы" Г. Уэлса і "Дон Кіхот" М. Сервантэса. Падчас німецкай акупацыі працаў настаўнікам на Нісвіжчыне і друкаўся ў "Беларускай газеце". Паводле адных звестак у 1944 годзе выехаў у Польшчу, дзе жыў пад прозвішчам Лукашэвіч, паводле другіх - загнаны у час бамбажкі каля Гарадзея. У Берліне ў серыі "Народная бібліятэчка" выйшла яго кніга "Адам і Ева. Чабор. Апавяданні".

Крыніца Будзіна

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адправлений:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Цімох Рублёў з мястэчка Будзіна

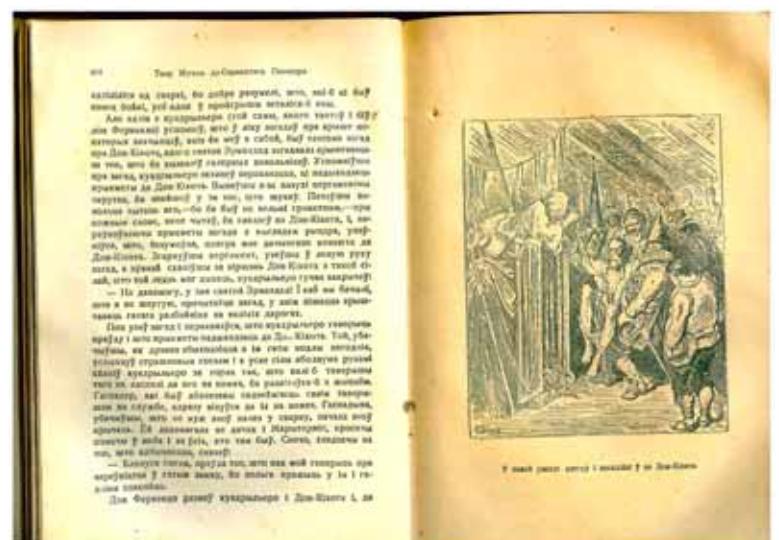
Да 110- годзя пісьменніка

Гісторыя Магілёўшчыны

У хуткім часе мы з паплечнікамі паехалі на радзіму Ц. Рублёва ў Будзіна, каб на месцы сабраць якія краязнавчыя матэрніялы. Аказаўся мястэчка Будзіна досыць вялікай вёскай за некалькі кіламетраў ад гісторычнага паселішча Радамля, якое па звестках некаторых даследчыкаў лічыцца сталіцай радзімічай. Таму і не выпадковым атрымлівацца ў нашага літаратара адзін з псеўданімаў Лівон Радзіміч. А калі мы выйшлі на бераг ракі Проні, на якой раскінулася вёска, і пабачылі малайунічную пойму ракі, то вырашылі, што сапраўды ў такім прыгожым месцы не выпадкова нарадзіўся пісьменнік. Тут жа на ўскрайку мястэчка паміж пагоркамі знаходзіца добраўпрадкаваная крыніца. Апытаўшы тутэйшых месцічаў мы высветлілі, што сапраўды жылі тут калісьці Рублёвы. Як паведаміла адна жанчына: "А старая Рублёвіха памерла гадоў 15 таму, і вока ў яе было дрэннае, бо, як паглядзіцца яна на прыплод жывёлы, то добра не будзе са сквіцнай." А астатнія Рублёвы некуды паехалі... Пасля гэтай размовы мы пайшлі на мясцовыя могілкі, што за вёскай на пагорку, каб пашукаць старыя пахаванні Рублёвых. Але, на вялікі жаль, ніводнай магілы з гэтага роду мы не знайшлі. Якая цікавая акадынічнасць нас уразіла ў размове з месцічамі - што яны ведаюць пра свайго земляка пісьменніка. І нават, калі сустрэлі на шляху жыхара з суседнай вёскі, то ён таксама сказаў, што

чую нешта пра таленавітага Цімоха Рублёва. Сабраўшы не дужа багаты "краязнавчы скарб" мы рушылі далей па сваім шляху, але пошуку я не спыніў і звярнуўся затым у Нацыянальную бібліятэку ў Менску. Аказаўся, што, нягледзячы на складаны лёс нашага земляка, нешта да нашага часу ў фондах з яго выданняў захавалася. Вось іх пералік: "Зарэчны Ц. Узбунтаваная зямля. Нарысы. Мн. 1930", "Зарэчны Ц. Сустрэчы: нарсы і фельетоны. Мн. 1930", "Першыя людзі на Месяцы. Герберт Уэльс; пераклад з расійскай мовы Цім. Зарэчнага. (Малюнкі У. Шульца). Менск 1931", "Ц. Зарэчны. Маладосць: навэлі і апавяданні. Мн. 1931", "Ц. Зарэчны. Паэма пра геройства. Нарысы. Мн. 1932", "Пажары: нарсы і фельетоны. Цім. Зарэчны. Менск. 1932", "Мігель дэ Сервантэс Сааведра. Дон-Кіхот Ламанчскі : пер. з рус. Ц. Зарэчнага. Мн. 1935", "Іншакрайнны легіён. Віктар Фінк. Пер. з рус. Ц. Зарэчнага. Мн. 1936", "Руднянскі пастушок. Цім. Зарэчны. Мн. Дзяржаўнае выдавецтва пры СНК БССР. Рэдакцыя дзіцячай літаратуры, 1941", "Князэй Іван Ягоравіч. Як у барацьбе з папамі і кулякамі вырас калгас. Пер. з рус. Ц. Рублёва. Мн. 1930."

Чытаючы творы Цімоха Рублёва пачынаеш разумець, што многі з іх аўтабіографічныя і могуць нам дапамагчы ў вывучэнні жыцця і творчасці пісьменніка. Вось, як прыгожа і сакавіта ён апісвае свае мясціны дзяцінства ў апавяданні "Сосны": "Пахнучь сосновы праэрыстасцю буриныава смалы, съязьмі купальскага кахрання, каралямі съпела маладзіцы; пахнучь шумам шурпата-ўпэўненым, лапуховым, - трывогаю векавечна-ўнутранай, дурнап'янай, - сумам надламана-хваравітым, калакалушынім; пахнучь сосновы сакавітасцю сыраежскі баравікоў, шыгальлем вільготнае зямлі, дымам закоп-

Старонкі з Дон-Кіхота

чаных смалакурань. Бабіным летам пахнучь сосны... А больш за ўсё пахнучь сосновы ўспамінамі аб маленстве. Лазіў па стромкіх дрэвах высока, аж дух зайнімала, і сэрца загаралася жахам; суніцы і чарніцы збіраў па ўзгорках і равох, - люба разгарнуць папараць і знайсці чырвоны вугалек - ягайдзін; зязюлю слухаў у стомленая дзённай сумятнай вечары, - яна зычыла ишчыце лёгкакрылае і жыцьцё сунічнае; коні вадзіў на начлег, - вылі вайку, тугамі цокалі вартайнікі, ях сабачы трывожыў цемень ночы... На ўскраі лесу, за амишарою, жытыя каласілася, сокам зямлі наливалася, - смачныя прожмы з пульхных зернят, н'т смачней за казку аб папоўскім парабку і за сълёзы дзяцінае радасці".

Калі захочаце даведацца пра няпростыя часы калектавізацыі, пра хутары і "нехацімці", то варта пазнаёміцца з кнігай Ц. Рублёва "Пажары. Нарысы і фельетоны" 1932 года выдання. Тут прысутнічае шырокая геаграфія няпростага жыцця беларуса на ашбараҳ савецкай Беларусі ў пераломны час: мястэчка Глуск і Дукора, Лельчицы і Палацк з Гарадком, вёска Новая Слабада ў Прапойскім крэдыйным таварыстве і настаўнік Кастусь з Рудні, што на Віцебшчыне, Халапенічы з пажарнікамі і "цэнтр цэнтру" Клімавічы...

А вось так выглядае ўсход сонца на Месяцы ў перакладзе Ц. Рублёва з Г. Уэлса "Першыя людзі на месяцы". "Усход сонца на месяцы. То, што мы ўбачылі, абыцала для нас мала добра. Наш балён ляжыў на зусім круглым дне вялікага, досыць глыбокага кратэру. З усіх бакоў уз্বімаліся бадай што старчковыя скалістыя сыцены. З заходу падаў слабы прамень нябачнага для нас сонца і асьвятляў шэры хаос брудных каменінёў, паміж якіх там-сям бялеў снег. Потым выявілася, што

гэтыя каменіні зна-

ходзіліся ад нас на адлегласці ня мени дванаццаць міль і што іх лепы было-б называць кручамі, але ў той час, дзякуючы адсутнасці паветра, мы думалі, што яны ўзьнімаюцца амаль што поплеч з намі. Навакол мы бачылі безыліч грэбеніў, выступаў, узгоркаў, верхавін, і ўсё гэта было ахутана таямнічым шырым дымам, аж да развязуленай чарноты неба. Там-сям выдаваліся конусы нейкай белай масы. Спачатку я думал, што гэта снег, але потым выявілася, што мы бачылі камлыгі цвёрдага замерзлага паветра..."

I, канешне ж, варта пагартаць легендарнага Дон-Кіхота "Менскага" выдання. Кніга аздоблена шматлікімі чорна-белымі малюнкамі, якія досыць цікавыя гучані:

"Санчо ўзяў за недавуздак асла адной з слянак і стаў перад ёю на калені", "Санчо павярнуў Расінантэ, зусім здаволены тым, што можа цяпер клясціся, што яго пан - var'ят", "Але велікадушны леў, не зварочваючы ўагі на Дон-Кіхота, павярнуў да яго свае сядалічныя часткі". А вось якое вершаванае завяршэнне твора:

"Тут ляжыць ідальго слаўны,
Так адважны Дон-Кіхот,
Што і смерць сваю ў змаганні
Перамог ён, дастаслаўны,
І жыве - хаяц памер.
Ні ва што сусвет лічыў ён,
Страшным пудзілам ён жыў,
Быў вар'ятам на здзілленне
Усяму свету, - а ў час смерці
Уясним розуме ён быў."

У жыцці Цімоха Рублёва на сённяшні дзень больш пытанняў, чым адказаў. Варта і надалей вывучаць яго біяграфію і літаратурную спадчыну. Вялікі дзякуючы супрацоўнікам Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, якія дапамаглі мне ў зборы інфармацыі і матэрыялаў.

Алег Дзяячкоў,
Магілёў.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч, Юрэс Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 21.12.2020 г. у 17.00. Замова № 2743.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,65 руб., 3 мес.- 7,95 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.